

นำชม

หอสมุดดำรงราชานุภาพ

Z

997

๑๖๕๔๖๕

มศิลปากรจัดพิมพ์จำหน่าย

พ.ศ. ๒๔๕๔

นำชม

หอสมุดดำรงราชานุภาพ

กรมศิลปากรจัดพิมพ์จำหน่าย

พ.ศ. ๒๔๕๔

คำนำ

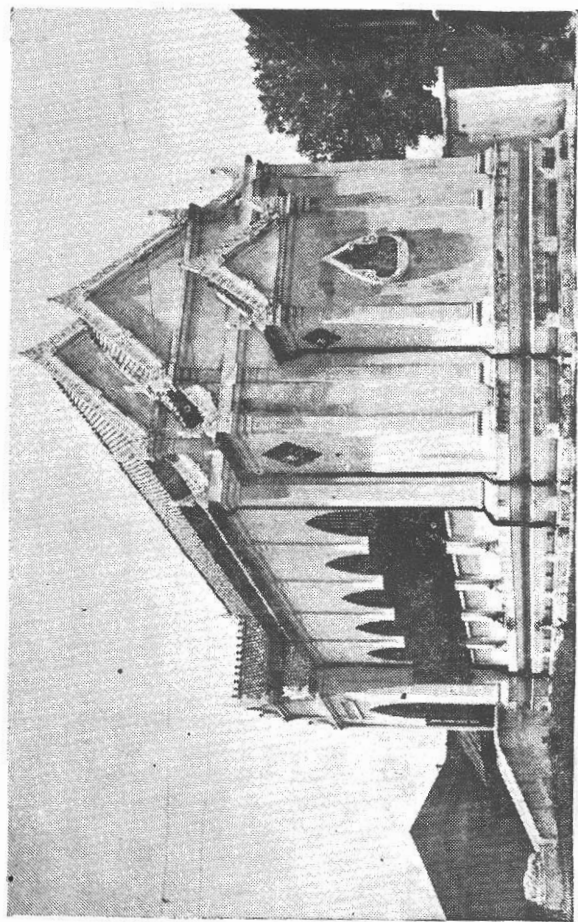
หอสมุดตำรงราชานุภาพเป็นหอสมุดที่สร้างขึ้นใหม่ โดยรัฐบาลให้งบประมาณก่อสร้างขึ้นเพื่อเก็บหนังสือและสิ่งของต่าง ๆ ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาบำรงภูวณราชานุภาพ ซึ่งประทานให้เป็นสมบัติของชาติ หอสมุดคนจึงไม่ได้จัดทำอย่างหอสมุดธรรมดา แต่จัดทำอย่างแบบหอสมุดอนุสรณ์ โดยมีหนังสือและสิ่งของหรือเครื่องใช้ของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วรวมอยู่ด้วย สิ่งของต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหอสมุดนั้นมีประวัติที่น่าสนใจอยู่โดยมาก และผู้ที่มาชมหอสมุดแห่งชาติ มักจะพอใจชม หอสมุด ตำรงราชานุภาพ นมากกว่าหอสมุดอื่น ๆ

กรมศิลปากรเห็นว่า ถึงแม้จะได้จัดทำขยายอธิบายสิ่งของที่จัดตั้งแสดงไว้ในหอสมุดนี้เป็นส่วนมากแล้วก็ตาม แต่ก็ปรากฏว่ายังมีผู้ที่ประสงค์จะได้คำอธิบายโดยละเอียดอีกเป็นจำนวนไม่น้อย ด้วย

เหตุนี้กรมศิลปากรจึงให้นายทวี อดาทยกุล หัวหน้า
กองวรรณคดีจัดทำคำอธิบาย เป็นทำนอง หนังสือสอน
ไทย และจัดพิมพ์ขึ้นสำหรับจำหน่ายในราคาพอ
สมควร

กรมศิลปากร

๑ กันยายน ๒๔๙๔

หอสมุดดั่งราชานุภาพ

หอสมุดดำรงราชานุภาพ

เมื่อสมเด็จพระบรมราชานุภาพยังดำรงพระชนมายุอยู่ได้ พระนามว่าทรงเป็นนักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีที่สำคัญองค์หนึ่งของประเทศไทย เกียรติคุณของพระองค์มิใช่จะปรากฏแต่เพียงชาวไทยเท่านั้น ประเทศต่าง ๆ อีกหลายประเทศ เห็นความสำคัญในผลงานที่พระองค์ทรงกระทำ ได้ยกย่องถวายพระเกียรติแก่พระองค์โดยขอให้ทรงเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ ในองค์การหรือสมาคมโบราณคดีหลายแห่ง ทั้งประกาศนียบัตรที่ติดอยู่ในหอสมุดนี้หลายฉบับด้วยกัน

พระองค์ทรงสะสมหนังสือต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ไว้เป็นจำนวนรวมทั้งสิ้นประมาณ ๗,๐๐๐ เล่ม เมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ลงแล้ว หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ซึ่งเป็นทายาทองค์หนึ่ง ได้รับส่วนแบ่งหนังสือตลอดจนบรรดา

รูปถ่ายต่าง ๆ ทั้งหมดจากกองมรดกอันมีค่ายิ่งของ
พระองค์ และเพื่อให้เป็นไปตามคำมั่นที่ได้ทรงรับไว้
กับพระบิดาเมื่อยังดำรงพระชนม์อยู่ ว่าจะจัดห้อง
ดำรงขึ้น เพื่อเป็นอนุสรณ์ของ พระบิดาให้คงอยู่คู่
ประเทศชาติสืบไป และหม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย
ก็ได้อุทิศสหพยายามดำเนินการจนเป็นผลสำเร็จ
โดยขอให้รัฐบาลสร้างหอสมุดเล็ก ๆ ขึ้นหลังหลัง
ตรงที่ว่างระหว่างหลังหอสมุดวชิราวุธกับวัดมหาธาตุ
และเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่สมเด็จพระยาดำรง-
ราชานุภาพ จึงได้ตั้งชื่อหอสมุดเล็ก ๆ นั้นว่า “หอสมุด
ดำรงราชานุภาพ”

หอสมุดนี้ ได้ทำพิธีเปิด ตรงกับวันคล้ายวัน
ประสูติของพระองค์ เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน
พ.ศ. ๒๔๙๐ และหลังจากนั้นก็ได้เปิดให้ประชาชน
เข้าชมและเข้าอ่านหนังสือเพื่อค้นคว้าหาความรู้ได้
ทุกวัน เว้นวันจันทร์ซึ่งเป็นวันหยุดพักผ่อนของ
เจ้าหน้าที่ มีหนังสือจัดแยกไว้เป็นหมวด ๆ เพื่อให้

ค้นหาข้อหนังสือที่ต้องการอ่านได้ง่าย เมื่อผู้ใดต้องการ
 การอ่านหนังสือเรื่องใดที่มีอยู่ในบัญชีหนังสือ ก็ให้
 เจ้าหน้าที่หยิบให้อ่านตามโต๊ะที่จัดไว้ได้ แต่หนังสือ
 เหล่านี้มีระเบียบขอยืมว่า เมื่ออ่านแล้วจะต้องส่งคืนให้
 แก่เจ้าหน้าที่ภายในวันนั้น จะยืมออกไปนอกหอสมุด
 ไม่ได้ ส่วนของอนุสรณ์นั้นก็จัดทำป้ายบอกชื่อและ
 ประวัติไว้แทบทุกชิ้น แต่เพื่อให้ประชาชนได้ทราบ
 ประวัติละเอียดยิ่งขึ้นไปอีก จึงได้รวบรวมคำอธิบาย
 ต่าง ๆ มาพิมพ์ขึ้นไว้โดยละเอียด

ห้องบันได

เมื่อก้าวขึ้นบันไดหอสมุดจะเห็นพระฉายาลักษณ์
 ของ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ราชานภาพ ทรง แต่ง
 พระองค์อย่างประเพณีไทย คือทรงนั่งผ้าມ่วงและทรง
 สวมเสื้อชั้นนอกคือยศ เป็นพระรูปทรงถ่ายครึ่ง
 หลังที่สุดทราบนฉายาจำลองลักษณะ เมื่อพ.ศ. ๒๔๘๕
 และร้านฉายาจำลองลักษณะโตเออเพื่อขยายและติด
 กรอบให้แก่หอสมุดดำรง ฯ

ทางขวาประตุมทแขวนเสื้อและ ทางซ้ายมือนาฬิกาตั้ง ทั้งสองอย่างนี้เป็นของตั้งประจำอยู่ในพระตำหนัก ของสมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ ขณะท่พระองค์ยังดำรงพระชนม์อยู่

ทางเฉลียงด้านซ้ายตอนติดกับผนัง มีตู้ ๒ ใบ ใส่หนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประเทศใกล้เคียง เช่น ประเทศพม่า อินเดีย อินโดจีนฝรั่งเศส และมลายู โดยมากเป็นหนังสือภาษาอังกฤษ

ท่ผนังตรงข้ามกับตู้หนังสือนี้ ติดรูปสลักร้านแห่งประเทศชวา มลายู และมหाराชาประเทศอินเดีย เรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

๑. สุลต่าน สุลต่านเมืองโซโล ประเทศชวา
๒. ประไพมสุหรี พระชายาองค์แรกของ สุลต่านสุลต่าน
๓. มหาราชาเมืองรามนคร ประเทศอินเดีย
๔. มหาราชาเมืองไชยปุระ ประเทศอินเดีย

๕. มหาราชามืองไคฟาร์ บาโรคา ประเทศ
อินเดียน

๖. สุลต่านเมืองยโฮ สหรัญมลายู

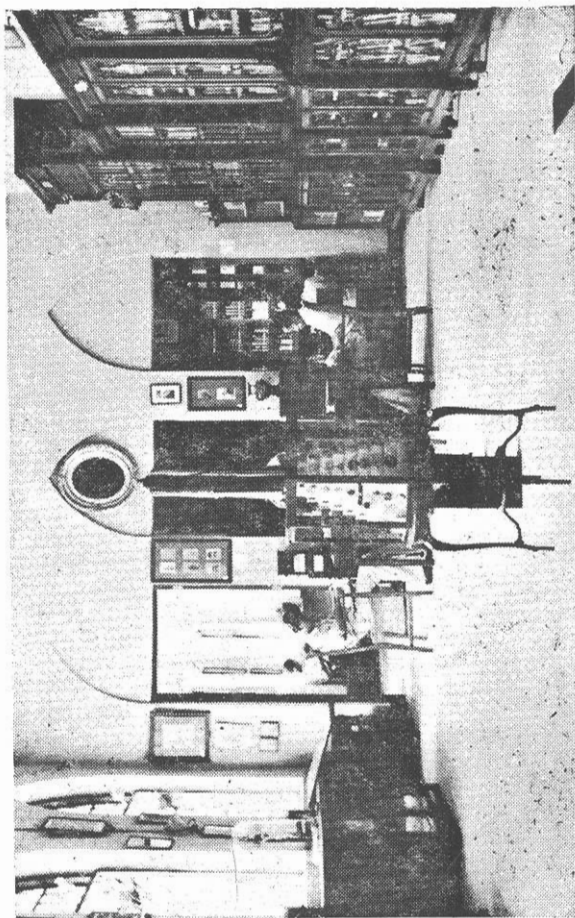
ห้องใหญ่

เมื่อเข้าประตูห้องใหญ่ ที่ข้างประตูทางซ้ายมือ
จะเห็นถ้ำมอญ ถ้ำมอญนรปร่างคล้ายคู้สเหลยมเล็ก ๆ
แต่มีกลองติดอยู่ด้วย กลองนี้สำหรับขยายภาพให้
เห็นชัดเจนนยิ่งขึ้น มีภาพซึ่งสมเด็จพระยาตำรา
ราชานุภาพทรงถ่ายในขณะที่พระองค์เสด็จไปตรวจ
การตามหัวเมืองต่าง ๆ ในมณฑลฝ่ายเหนือข้าง ไป
ตรวจโบราณวัตถุสถานที่ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา
ข้าง และเสด็จไปชมนครวัดในประเทศเขมรข้าง
ผู้ใดมีความประสงค์จะชมภาพต่าง ๆ ในถ้ำมอญ
จะบอกเจ้าหน้าที่ให้จัดและเปิดให้ชมได้

คู้สสำนัสมเด็จ เป็นคู้ทวย เก็บลายพระหัตถ์
สมเด็จกรมพระยาตำราราชานุภาพ ซึ่งทรงมีได้ดอย

กับสมเด็จพระนารายณ์มหาราช วัดตึกวังก์ ด้วยเรื่อง
 เกียวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี ขนบธรรมเนียม
 ประเพณีและวิชาต่างๆ เป็นลายพระหัตถ์ทูลเกล้า
 ถวายได้ ลายพระหัตถ์เหล่านั้นเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕
 ถึง พ.ศ. ๒๔๘๖ เกือบจะร้อยหัวเป็นแฟ้ม ๆ รวม
 ทั้งสิ้น ๒๓ แฟ้มด้วยกัน กรมศิลปากรได้นำลาย
 พระหัตถ์เหล่านั้นลงในหนังสือวารสารศิลปากรตั้งแต่
 ต้น โดยให้ชื่อว่า “สาส์นสมเด็จ” ปรากฏว่ามีผู้
 นิยมอ่านกันมาก และที่พิมพ์ในหนังสือวารสาร
 ศิลปากรแล้ว ได้มีผู้ขออนุญาตพิมพ์แจกในงานศพ
 เพื่อให้แพร่หลายยิ่งขึ้นอีกหลายครั้ง

บนหลังตู้สาส์นสมเด็จนั้นแจกันสังคโลก เป็น
 ของงามดีทั้งรูปทรงและบริสุทธิ ไม่มีรอยแตกร้าวเลย
 เครื่องสังคโลกไทย ที่บริสุทธิ และไม่มีรอยแตกร้าว
 เลยนั้น เป็นของหาได้ยากอย่างยิ่ง แจกันใบนี้
 พระยานครพระรามธวาช สมเด็จพระยาตากำ
 ราชานุภาพในงานวันประสูติ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕

ภายในหอสมุดตำราขานภาพ (ด้านเหนือ)

ต่อไปทางผนังด้าน ตะวันตกตั้งตู้สำหรับใส่
หนังสือทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เป็น
หนังสือที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงรวบรวม
สะสมไว้ในขณะที่ยังมีพระชนม์อยู่ หนังสือ
เหล่านี้จัดไว้เป็นหมวด ๆ ใส่ไว้ในตู้ เรียงตามลำดับ
ดังต่อไปนี้

ก. ตู้เรื่องเมืองจีน เป็นหนังสือที่ฝรั่งแต่ง
เกี่ยวกับเรื่องเมืองจีน มีตั้งแต่ประวัติศาสตร์
การเมืองและศิลปกรรมของจีน เช่น เครื่องถ้วยชาม
เป็นต้น ส่วนหนังสือภาษาไทยก็มีเรื่องพงศาวดารจีน
ที่แปลเป็นไทยเช่นเรื่อง เลียบก๊ก สามก๊ก และ
ซ้องกั๋ง ฯลฯ

ข. หลังตู้หนังสือเรื่องเมืองจีน มีรูปต่างๆ ใส่วาง
กรอบตั้งไว้ คือ

๑. โป๊ปโพสถ์ ๑๑ มหาสังฆราชแห่งกรุงโรม
๒. พระราชินีแอตทริก แห่งประเทศเบลเยียม
- พระโอรสองค์เล็ก

๓. พระโอรส ธิดา ของ พระเจ้า เลียวโปลต์
และพระราชินีแอตทริก แห่งประเทศเบลเยียม

๔. พระรูปหมู่พระราชวงศ์ซอลันดา

๕. พระราชินีวิลเฮลมินากับเจ้าหญิงยูเลียนนา
มกุฎราชกุมารี

๖. เจ้าชายกнут แห่งประเทศเดนมาร์ก กับ
เจ้าหญิงพระชายาและโอรสองค์แรก

๗. ตู้หนังสือ พิมพ์รายบักซ์ และ รายเดือน

ภาษาอังกฤษ มีหนังสือพิมพ์มคอเสียงของยุโรป
หลายเรื่องเช่นหนังสือพิมพ์พนซ์ แอนนวลรีวิกเตอร์
ฟอร์ เรนย์ แอฟแฟร์ และ บุเลตินของ สำนักฝรั่งเศส
แห่งปลายบรรพทิศ

๘. ตู้เรื่องที่ชาวต่างประเทศ เขียนเกี่ยวกับ
เมืองไทย ในตู้รวบรวมหนังสือที่ชาวต่างประเทศ
เขียนเกี่ยวกับเมืองไทยไว้ได้จำนวนมาก หนังสือ
เหล่านี้โดยมากมี ดาษเช่นผู้แต่ง ส่งมา ถวายสมเด็จ

กรมพระยาดำรงราชานุภาพโดยตรง และบางเล่ม
เป็นหนังสือหายากอย่างยิ่ง เช่น เบอรั่นเฟเพอร์
คิชเพเพอร์ จดหมายเหตุไทยกับฝรั่งเศสครั้งกรุงเก่า
และเรื่อง ท้าวเบอรั่นเฟเพอร์ ออกรังเขียน เกี่ยวกี่ยว
วาทารามในประเทศไทยเป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีวารสารของสมาคม สืบค้นวิชา
แห่งประเทศไทย (สยามสมาคม) หนังสือบางกอก
ริพอลิตอรี เริ่มออกแต่ค.ศ. ๑๘๖๔ (พ.ศ. ๒๔๑๒)
บางกอกคาลันเดอร์ซึ่งเริ่มออกตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๘๖๓
(พ.ศ. ๒๔๐๖)

ง. ตู้หนังสือประวัติศาสตร์ เป็นคู่ทมิ

หนังสือภาษาไทยล้วน ๆ มีหนังสือเกี่ยวกับประวัติ
ศาสตร์และพงศาวดารของไทย และประเทศเพื่อน
บ้านใกล้เคียง หนังสือประชุมพงศาวดารภาคต่าง ๆ
พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา พงศาวดารโยนก
และพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้น หนังสือ

เหล่านี้โดยมาก มีลายพระหัตถ์สมเด็จพระมหา
 ดำรงราชานุภาพ ทรงบันทึกข้อความคิดเห็นของ
 พระองค์ไว้เกือบทุกเล่ม นับว่าเป็นหนังสือที่มีค่ายิ่ง
 สำหรับผู้ที่ใช้ศึกษาและค้นคว้าต่อไป

จ. ตู้หนังสือเกี่ยวกับศาสนา ตู้นี้จัดหนังสือ
 จำพวกที่เกี่ยวกับศาสนาแทบทุกศาสนา ซึ่งชาว
 ต่างประเทศเขียน อาทิเช่น ศาสนาพุทธ ทั้งลัทธิ
 หินยานและมหายาน ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาเชน
 และคริสต์ศาสนา หนังสือเหล่านี้เป็นหนังสือภาษา
 อังกฤษโดยมาก ส่วนหนังสือภาษาไทยมีนิบาตชาดก
 ขุณยชาดก ปฐมสมโพธิ และหนังสือที่เกี่ยวกับ
 พระธรรมต่าง ๆ

ฉ. ตู้หนังสือที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาโดยเฉพาะ
 จัดรวบรวมเฉพาะ หนังสือว่าด้วย เรื่อง พุทธ ศาสนา
 โดยตรง เช่นเรื่องพระธรรมบทแปล พระวินัยแปล
 พระวิสุทธิมรรค และ พระมงคลทีปน์ เป็นต้น

ชั้นล่าง จัดไว้สำหรับรูปภาพโบราณ วัตถุสถาน
ภาพต่าง ๆ ซึ่งสมเด็จพระยาตำราโบราณภาพ
ทรงฉายเมื่อคราวเสด็จตรวจราชการในมณฑลต่าง ๆ
เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเสนาบดี กระทรวงมหาดไทย
มีภาพชุดประเทศสหรัฐอเมริกา จีน และอินเดีย และ
มีกระบอกขลุ่ยสำหรับส่งดู ภาพให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้น
อีกด้วย

ภาพต่าง ๆ เหล่านี้เป็นภาพที่หาได้ยากอย่างยิ่ง
บางภาพ ทรงถ่ายไว้ ก่อนที่ของโบราณ อันมีค่าจะถูก
ทำลายลงไป เช่น ภาพยานประตู่วิหารพระแท่น
ศิลาอาสน์ ผมอช่างครึ่งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
ซึ่ง ถูกไฟไหม้ศูนย์หายไปเสีย เมื่อในรัชกาลที่ ๕
ภาพฐาน ปราสาทราชมนเฑียร ของ พระราชาธิบดี
แต่ครั้งกรุงสุโขทัย ซึ่งบัดนี้ซากนั้นถูกทำลายศูนย์
หายไปเสียแล้ว เป็นต้น

ข. ตู้ตำรา เกือบหนึ่งร้อยสองร้อยตำราต่าง ๆ เช่น
คณิตศาสตร์ ซึ่งว่าด้วยคณิตวิธีและมาตรา

พฤติ ครอบ ๑๐๘ ฉันท์ ชุมนุมตำรากลอน ภูมิศาสตร์
ประเทศไทย พงศาวดารยุทธศาสตร์ ตำรายุทธศาสตร์
ตำราการว ตำราเล่นกล้วยไม้ และพวกอภิธานต่าง ๆ
เช่น อภิธานสันสกฤต - ไท - อังกฤษ อภิธานอังกฤษ
- สยาม และพจนานุกรมต่าง ๆ อีกหลายอย่าง

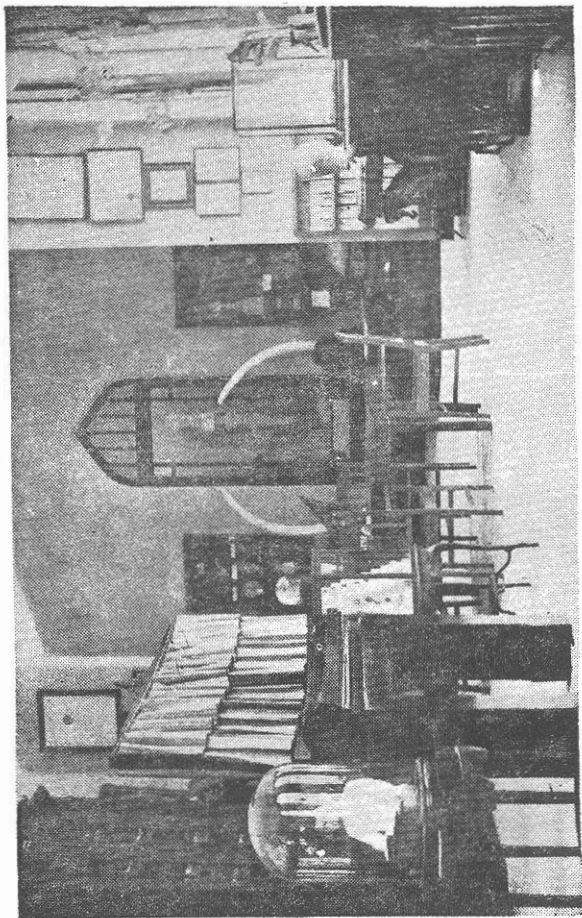
บนหลังตู้ตำรา มีรูปต่าง ๆ ใส่กรอบตั้งไว้ คือ

๑. พระราชินีวิกตอเรีย แห่งประเทศอังกฤษ

๒. รูปเล็ก ๔ รูป พระราชินีแมรี แห่งประเทศ
อังกฤษ พระราชทานมาในวันขึ้นปีใหม่ รวม ๔ ปี
ด้วยกัน

ที่มุมหน้ามีโต๊ะ ทรงพระอักษร และเก้าอี้ หมอน
ของสมเด็จพระยาตำราวรรณภาพ โต๊ะทรง
พระอักษรทวนเป็นของตั้งเดิมตั้งแต่แรกทรงงาน เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๓๒ จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ นับเวลาที่ทรง
ใช้ติดต่อกันได้ ๔๓ ปี

บนโต๊ะมีเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับการทรงพระอักษร
หลายอย่าง เช่น แวนชยาย ปฏิทิน สมุดฉีก ปากกา

ภายในหอสมุดตำราพระราชภาพ (ด้านใต้)

ดินสอ กรึงเป็นรูปเท้าสำหรับกดเรียกคนใช้ หีบยุหรื
กลองยาสูบ และมีพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุล-
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ
และสมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงถ่ายร่วม
กันในขณะที่เมื่อพระองค์ท่าน ดำรงตำแหน่งเสนาบดี
กระทรวงมหาดไทย และสมเด็จพระกรมพระยาเทววงศ์-
วโรปการ ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงการ
ต่างประเทศ

มีกระดาสพลส แก้ว อยู่บนโต๊ะ ทรงพระอักษร
แผ่นหนึ่ง ทรงเขียนด้วยตัวดินสอ เป็นร่างที่ทรงวินิจฉัย
เรื่องลักษณะเรียกพระเจ้าแผ่นดินแต่โบราณ ร่าง
นี้เป็นลาย พระหัตถ์ชั้นสูง ท้ายที่ทรงเขียนขึ้นก่อน
สิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖

ที่ผนังเหนือโต๊ะทรงพระอักษร มีตู้ติดผนัง
ในตู้แบ่งเป็นชั้น มีสิ่งของจัดแสดงไว้ตั้งแต่
ชั้นบนตามลำดับลงมาดังต่อไปนี้

ก. ประกาศนียบัตรตั้งเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ชั้นสูง และประกาศนียบัตรตั้งกรม ของสมเด็จพระ
ยามหาราชราชานุภาพ บรรจุไว้ในถุงผ้าตาค
รวม ๖ ชิ้น

หีบตราประจำพระองค์สองใบ ตัวหีบทำด้วยไม้
ประดับมุก รมสีเหลืองมโหฬารและกลมใบหนึ่ง ในหีบ
สีเหลืองมโหฬารบรรจุตราประจำชาติสองดวง เป็นตรา
ส่วนพระองค์เมื่อกครั้งดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวง
มหาดไทย และหีบใบกลมบรรจุตราประจำชาติส่วน
พระองค์เป็นรูป เทวดาพนมมือซึ่งใช้เป็นตรา ส่วน
พระองค์เรื่อยมาจนตลอดพระชนมายุ

ข. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่างประเทศ เป็น
ของสมเด็จพระยามหาราชราชานุภาพ ทรงได้
รับโดยตรงจากประเทศนั้น ๆ เช่น เครื่องราชอิสริ-
ยาภรณ์ชั้นสูงของประเทศญี่ปุ่น ประเทศเดนมาร์ก
รัสเซีย อิตาลี และเยอรมัน

๑๑๗
๑๖๕ ๔๖๕

ค. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดของประเทศ
กรีซ อิตาลี สวีเดน เยอรมัน และเบลเยียม

ง. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดของประเทศ
ฮอลันดา อังกฤษ และฝรั่งเศส

ผู้คิดค้นงูไขว่มาทางทิศเหนือ มีสิ่งของจัด
แสดงเริ่มตั้งแต่ชั้นบนตามลำดับ

ก. มาลัยอินเดียน มหาราชาเมืองพาราณสี
สวมถวายสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ใน
คราวเสด็จประพาสประเทศอินเดียเมื่อพ.ศ. ๒๔๓๔

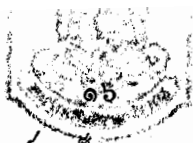
พระพิมพ์เมืองพม่า รัฐบาลพม่าถวายเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๗๔

พระบรมรูปสมเด็จพระพนัญ ประธานสมเด็จ
กรมพระยาคำรงราชานุภาพเมื่อคราวขึ้นตำหนักใหม่
ร.ศ. ๑๓๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕)

ถ้วยหินคำ พราหมณ์ใส่ดอกไม้ถวาย
สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพที่ตำบลพุกทศยา

29. ธ.ค. 2530

๐๐๒๙๓๒

เมื่อคราวที่พระองค์เสด็จประพาสประเทศอินเดีย
พ.ศ. ๒๔๓๔

๒. ตอนนอก กล้องยาสูบสองอัน พระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงซื้อมาจาก
ทวีปยุโรป พระราชทานสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช—
ราชานุกาพ

บัตรโดยสารรถประจำทางฟรี บริษัทลอนดอน
เยเนอรัลคอมมิวนิตีส์ ถวายสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช—
ราชานุกาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓

ของขบถเจ้าหลักเป็นตราของเมืองต่าง ๆ ใน
ทวีปยุโรป ซึ่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชราชานุกาพ
เสด็จประพาสในปี พ.ศ. ๒๔๓๔ และ พ.ศ. ๒๔๗๓
ทั้ง ๒ ครั้ง

การก่อสร้างตึกหน้าอกเป็นเครื่องหมายอนุญาต
ให้เข้าไปในสนามบินที่เชนคอนได๋ เมื่อคราวเสด็จ
ประพาสยุโรป พ.ศ. ๒๔๗๓

บัตร อนุญาต เข้า ชมการ แข่งม้า ที่ แอส คอส
ประเทศอังกฤษ พระราชสำนักส่งมาถวายเมื่อคราว
เสด็จประพาสประเทศอังกฤษ พ.ศ. ๒๔๗๓

เหรียญสมาชิกกิ่งเคโนประเทศอิตาลี สมาคม
กิ่งเคโนถวาย

ดัลบักระ กัสเซสเฮาส์เตอร์ ถวายที่ เมืองเนเป้ล
ประเทศอิตาลี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓

ตอนใน งานปอสเลนเทนมาร์กสองใบ ใบหนึ่ง
เขียนเป็นรูปสมอ และอีกใบหนึ่งเขียนเป็นรูปเต็กกำลัง
มองดูต้นไม้คริสต์มาส ผู้พระหัตถ์เจ้าหญิงมาเรียวัต
ติมาทรงเขียนเอง แล้วส่งมาถวายสมเด็จพระยา
ดำรงราชานุภาพ

โถปอสเลน เขียนพระรูปพระเจ้าคริสเตียน
ที่ ๕ พระเจ้าแผ่นดินเดนมาร์ก เจ้าชายวัตติมา
ราชโอรสส่งมาถวายในวันประสูติสมเด็จพระยา
ดำรงราชานุภาพครบ ๗๐ พรรษา

ค. หม้อเกลือวางบนจานเงินใส่ขนมปัง ที่งาน
มีจารึกภาษารัสเซีย เจ้าเมืองโอเคชชานำถวาย
ตามประเพณีรัสเซีย เมื่อสมเด็จพระยาตำรัง-
ราชานุภาพเสด็จถึงเมืองโอเคชชา ประเทศรัสเซีย
พ.ศ. ๒๔๓๔

ปอสเลนฝรั่งเศส ทำเป็นรูปหญิงยืนบนแท่น
ผู้อำนวยการโรงงานแซฟร์ในประเทศฝรั่งเศส ซึ่ง
เป็นโรงงานทำเครื่องปอสเลน ถวายสมเด็จพระยา
ตำรังราชานุภาพ เมื่อเสด็จไปเยี่ยมโรงงานนี้ใน
พ.ศ. ๒๔๓๔

เครื่องแก้วเมืองเวนิซ ทำเป็นรูปถ้วยเชิง ที่
เชิงถ้วยทำเป็นรูปปลา โรงงานทำเครื่องแก้วเมือง
เวนิซประเทศอิตาลีเฝ้าถวาย ในขณะที่สมเด็จ
กรมพระยาตำรังราชานุภาพ เสด็จเยี่ยมโรงงานนี้
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓

ตรงซุ้มทิมูหน้า ประดิษฐานพระรูปสมเด็จพระ
กรมพระยาตำรังราชานุภาพทำด้วยหินอ่อน เป็นรูป

๑ ครองพระองค์อยู่บนฐานหินอ่อน พระรูปนํ้ามาจาก
ประเทศอิตาลีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ และมีฉลองพระองค์
ติดตราจุลจอมเกล้าสวมทับอยู่

๒ สองข้างพระรูปมีโถ้ทำด้วยเซาแก้ว ทั้งครอบ
แก้วข้างละอัน ในครอบแก้วมีขามไม้ต้นไม้ทำด้วย
แก้วทั้งหมดย เป็นแก้วฝีมือไทย ทำตามตำรา
กรมขุนวรจักรธรานุภาพ หม่อมเจ้าคำรัสคำรง
โอรสกรมขุนวรจักรฯ ถวายสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
ดำรงราชานุภาพในงานขึ้นวังใหม่เมื่อพ.ศ. ๒๔๕๔

๓ ที่หน้าซุ้มประตูปรับฐานพระรูปนี้ มีนางข้างตั้งอยู่
คู่หนึ่ง เป็นนางข้างช่อพลายทองคำ พระครูเดิมวัด
หนองโพ จังหวัดนครสวรรค์ ผู้เป็นเจ้าของข้างถวาย

๔ คู่ติดผนังโดยถัดไปจากซุ้มที่ประตูปรับฐานพระรูป
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอดำรงราชานุภาพ มีสิ่งของตั้งต่อ
ไป

ก. รูปจำลองพระชาติพนม ทำด้วยเงิน

รูปจำลองต้นสักกล้าปาง ทำด้วยเงิน

รูปจำลองต้นหมากแข้ง (มะเขือพวง)
ทำด้วยเงิน

ข. เกวียนมณฑลอุบล ทำด้วยเงิน

สิ่งของต่าง ๆ ที่จัดแสดงในตู้เป็นสิ่งของที่
คณะกรรมการเมืองต่าง ๆ ถวายสมเด็จพระยา
ดำรงราชานุภาพ เป็นที่ระลึกในขณะที่พระองค์
เสด็จตรวจราชการในมณฑลภาคอีสานเป็นครั้งแรก
เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๑-๒๔๕๘

ตู้ที่คณังทางทิศตะวันออก มีสิ่งของตั้งแสดง
ตามลำดับดังต่อไปนี้

ก. จานชามนับไม่ถ้วน รูปพระเศวตวรวรรณ
ช้างเผือกในรัชกาลที่ ๕ รูปปั้นพระเทพวงษา (ปาน)
เป็นผู้ขึ้น

ขวดหมึกรูปกุ๊กกา สมเด็จพระบรมโอรสาธิ
ราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ถวายสมเด็จพระยา
ดำรงราชานุภาพในงานวันประสูติ พ.ศ. ๒๔๒๖

ข. รูปจำลองพระชาตุนารายณ์เชิงเวียง เมือง
สกลนคร คณะกรรมการเมืองสกลนครถวายเป็นที่
ระลึกเมื่อเสด็จตรวจราชการ ในพ.ศ. ๒๔๕๙

แก้วอังกฤมฐิฐานรอง ชุดพทที่ตำบลปากเกล็ด
จังหวัดนนทบุรี พระภิกษุองค์หนึ่งจำชื่อไม่ได้ถวาย
รูปช้างบรรพทุกแก้ว เป็นเครื่องหมายของ
พุทธศาสนาลัทธิมหายาน ทำในประเทศญุ่น

ค. กล้องยาสูบ ๒ กล้อง พวกละว้าถวาย ใน
ขณะเสด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จตรวจ
ราชการมณฑลพายัพครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑

ตราราชสีห์และตราจักร สำหรับติด ประตู
ยนต์ส่วนพระองค์ ๒ คู่

ผอบเมืองน่าน คณะกรรมการเมือง น่านถวาย
เป็นที่ระลึกเมื่อเสด็จตรวจราชการ ใน พ.ศ. ๒๔๕๑

- ที่ใส่หมึกและปากกามีฉาตรอง ทำด้วยเงิน
นาย ช. วิเวต คาแนก ที่ปรึกษากระทรวงการคลัง
ถวายเป็นที่ระลึกเมื่อเสด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ

นุภาพทรงช่วยร่าง พ.ร.บ. เหยี่ยานาญสำเริงใน
พ.ศ. ๒๔๕๔

บนยกพนกานทศเหนือ จิตสิ่งของที่สมเด็จ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงใช้ ในเวลาเสด็จ
ตรวจราชการทั่วพระราชอาณาจักร มีสิ่งของที่นำคุ
งทิ้งต่อไป

๑. อานม้า

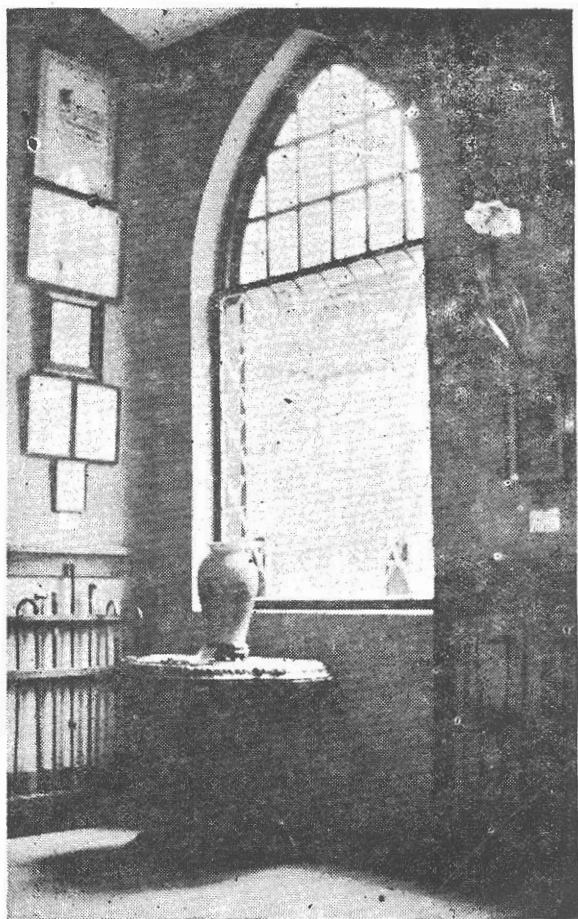
๒. เก้าอี้ไป มีหมอนติด

๓. โต๊ะเล็ก และ ถาดสำหรับรองเครื่องพระ

โอสถ

๔. หีบขี้เหล็กทำด้วยหวายทาสีดำ ข้างใน
มีหมึก จาน ช้อนช้อน และช้อนน้ำ

ต่อจากนั้นออกมา มีโต๊ะไม้สักขนาดใหญ่
ขาโต๊ะจำหลักเป็นรูปช้าง ๓ ตัวยืนรองรับอยู่ โต๊ะนี้
ด้วยทำไม้สักต้นแรกที่โค่นลงจากป่าเมืองฝาง บริษัท
ขอนแก่น จำกัด ได้จัดทำถวายสมเด็จพระยา
ดำรงราชานุภาพเมื่อชนวันใหม่ พ.ศ. ๒๔๕๔

ภายในหอสมุดดำรงราชานุภาพ

บันไดมีแกน ปอสเลน เขียน เขียนรปปราสาท
 โครนเบิร์ก ประเทศเดนมาร์ก พระเจ้าคริสเตียน
 ที่ ๑๐ พระเจ้าแผ่นดินเดนมาร์ก พระราชทาน
 สมเด็จพระมหาปาตวราชวาทนาถ เมื่อพ.ศ. ๒๔๗๓
 ทพณังคณาลงรอยห้องมีราวไม้เท้ารูปแปลก ๆ
 ไม้เท้าเหล่านี้สมเด็จพระมหาปาตวราชวาทนาถ ทรงสะสมไว้
 เป็นจำนวนมาก มีทั้งของทำมาจากต่างประเทศและ
 ทำในประเทศไทย บางอันเป็นของที่พระบาทสมเด็จพระ
 พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงซื้อพระราชทานเมื่อ
 คราวเสด็จประพาสยุโรป เท่าที่จดตงแสดงไว้ใน
 หอคำทรง ๆ นี้ยังไม่หมด คัดเลือกแต่เฉพาะอันที่เห็น
 ว่าแปลกและงามมาไว้ให้ดูเป็นตัวอย่างเท่านั้น

ทางผนังด้านตะวันออก มีตึกเตี้ย ๆ เรียงกันอยู่
 ๓ ใบ ที่เหล่านี้ใส่หนังสือต่าง ๆ เรียงตามลำดับ
 ของต่อไป

ใบแรก ใส่หนังสือภาษาอังกฤษที่ว่าด้วย
 เรื่องประเทศญี่ปุ่น อียิปต์ ออสเตรเลีย และหนังสือ

เนชั่นเนลยอกรภาพคแมคกาชัน

บนหลังคัมรูปบน ส้มเต๋จพระสังฆราช (สา)
นายรคอฟ เวนนิง ช่างบนชาวสวิชบนถวายเป็น
กรมพระยาตำรากราชานภาพ

ใบที่สอง ใส่หนังสือแบบเรียนต่าง ๆ ในสมัย
ที่สมเด็จพระยาตำรากราชานภาพได้ทรงเรียนเอง
และได้ทรงจัดให้นักเรียนโรงเรียนสวนกุหลาบเรียน
ในเวลาที่ทรงดำรงตำแหน่งอธิบดี กรมศึกษาธิการ
และมีหนังสือต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงนิพนธ์ในขณะที่
ทรงดำรงตำแหน่งนายกหอสมุด วชิรญาณตลอดมา
จนทรงเป็นนายกรัฐมนตรีสภา หนังสือที่พระ
องค์ทรงนิพนธ์ ทั้งหมดนี้ได้ จัดพิมพ์ ขึ้นเป็นเล่มแล้ว
และจัดรวม (ยังไม่ครบ) ไว้ในตู้นี้ด้วย พระนิพนธ์
ของสมเด็จพระยาตำรากราชานภาพนี้ ถ้าจะนับ
ทั้งหมดทั้งเรื่องสั้นเรื่องยาวและเรื่องเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ
จะรวมกันได้ไม่ต่ำกว่า ๗๐๐ เรื่อง

บนหลังคัมมีคัมพับขนาดใหญ่ นักโทษเรือนจำ

นครราชสีมาทำถวาย และหมิงไบเล็กเขียนลายทอง
เป็นของพระยามรินทร์ภักดี ถวายในคราวขึ้นวัง
ใหม่ พ.ศ. ๒๔๕๔

ใบที่สาม ใส่หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษที่ออก
เป็นรายักษ์ รายเดือน เช่นหนังสือพิมพ์สเตรนค์
และโพลิติกัลไชแอนส์ เป็นต้น

บนหลังตู้มีรูปพระเยซูถูกตรึงอยู่ บนไม้กางเขน
ปิซอปแปร์รอสถวาย

ในระหว่างตู้ใบที่สอง มีถังไม้กอล์ฟ พร้อมด้วย
ไม้กอล์ฟ ๑๒ อัน เป็นไม้กอล์ฟที่โปรเฟสเซอร์ อาชี
คอมสตัน (Archie Comston) ทำขึ้นพิเศษสำหรับ
ผู้ที่ถนัดมือซ้าย เซอร์ราฟ แพเจ็ต (Sir Ralph Paget)
ถวาย

บน ร.ศ. ชุดแรก ที่ส่งเข้ามาจากประเทศ
เคนมารักในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔

ตรงผนังติดกับประตูห้องใหญ่มีโต๊ะสำหรับทรง
เขียนและอ่านแผนที่

กลางห้อง

ตั้งฉากกระโจมใส่ ลายพระราชหัตถเลขาของ
พระเจ้าแผ่นดินและลายพระหัตถ์เจ้านายต่างประเทศ
ที่ทรงมีประทาน สมเด็จพระบรมราชาธิบดี
ทางทิศเหนือ ของ ฉากกระโจมมีตู้ใส่เหรียญที่
ระลึกซึ่งสมเด็จพระบรมราชาธิบดี ทรงได้
รับในงานต่าง ๆ และมีตอกพิณเงินพิณทองซึ่งเป็น
ของ พระเจ้าแผ่นดิน ทรงไปรับในงาน พระราชพิธี
บรมราชาภิเษก

ทางทิศใต้ มีครอบแก้วใส่ตุ๊กตาเด็กอ่าน
หนังสือ เป็นฝีมือของข้าราชการกรมศึกษาธิการ
บนถวายเป็นขณะที่สมเด็จพระบรมราชาธิบดี ทรง
ดำรงตำแหน่ง อธิบดี กรมศึกษาธิการ เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๓๓

ที่ผนังห้องใหญ่มีพระบรมรูปและพระรูปพระเจ้า
แผ่นดินและเจ้านายต่าง ๆ ทั้งของต่างประเทศและ

ของประเทศไทย พระบรมรูปและพระรูปเหล่านี้ มี
 ลายพระราชหัตถเลขา และลายพระหัตถ์ประธาน
 และถวายสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยาตำรากราชานุภาพทั้งนั้น
 จะกล่าวพระนามเรียงตามลำดับไปตั้งแต่ผนังด้านใต้
 (ผนังตรงประตูเข้าห้องใหญ่) คือ

ผนังด้านใต้

หมวก ๑

ก. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงฉายพระบรมฉายาลักษณ์ พร้อมกับสมเด็จพระเจ้า
 ชาร์นนิโคลัสที่ ๒ เอมเปอเรอแห่งประเทศรัสเซีย เมื่อ
 คราวเสด็จทรงเสวยที่เคอร์สเบิร์ก เมืองหลวงของ
 ประเทศรัสเซีย เมื่อร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐)

ข. พระเจ้าชาร์นนิโคลัสที่ ๒ เอมเปอเรอแห่ง
 ประเทศรัสเซีย พระบรมรูปแผ่นนี้ สมเด็จพระเจ้า
 ชาร์ทรงส่งมาพระราชทานสมเด็จพระยาตำรา-
 ราชานุภาพจากสนามรบเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๑

ค. แกรนด์คิงไมเกิล พระราชอนุชาของ
พระเจ้าซาร์นิโคลัสที่ ๒

ง. ซารินาแมรี พระราชมารดาของพระเจ้า
ซาร์นิโคลัสที่ ๒

หมู่ที่ ๒

ก. เจ้าชายคริสเตียนเฟรเดอริก มกุฎราช-
กุมารเดนมาร์ก ต่อมาเป็นพระเจ้าเฟรเดอริกที่ ๘
แห่งประเทศเดนมาร์ก

ข. พระราชินีหลุยซา มเหสีของพระเจ้า
เฟรเดอริกที่ ๘ แห่งประเทศเดนมาร์ก

ค. เจ้าชายฮัลล์ พระราชโอรสของพระเจ้า
กรุงเดนมาร์ก

ง. เจ้าชายคริสเตียน พระราชโอรสของ
พระเจ้ากรุงเดนมาร์ก

จ. พระราชโอรสและพระราชธิดาของพระเจ้า
เฟรเดอริก

ฉ. เจ้าหญิงหลุยส์ พระราชธิดาของพระเจ้า
เฟรเดอริก

หมู่ที่ ๓

พระบรมรูปพระ บาทสมเด็จพระ จอมเกล้า เจ้า
อยู่หัว เขียนด้วยสีน้ำมัน

หมู่ที่ ๔

ก. พระบรมฉายาลักษณ์ พระบาท สมเด็จพระ
ปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระราชทานสมเด็จพระ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในคราวเสด็จกลับ
ประเทศไทยครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑

ข. พระเจ้าคริสเตียนที่ ๙ พระเจ้าแผ่นดิน
ประเทศเดนมาร์ก

ค. พระราชินีหลุยซ่า แห่งกรุงเดนมาร์ก

ผนังด้านตะวันตก

ก. พระรูปสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ
ซึ่ง พระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง ถ่าย
รูปหลวงในงานถวญนาวย พ.ศ. ๒๔๖๕

ข. พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานสมเด็จพระบรมพรยาตำราจ-
ราชานภาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙

ค. พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานสมเด็จพระบรมพรยาตำราจ-
ราชานภาพ เมื่อ วันขึ้นปีใหม่ ร.ศ. ๑๓๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕)

ง. พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานในงานวันประสูติสมเด็จ-
กรมพระยาตำราจราชานภาพ เมื่อ ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) ก่อนเสด็จสวรรคต ๔ เดือน

จ. รูปเจ้าจอมมารดาชุ่ม ในรัชกาลที่ ๔ พระมารดาของสมเด็จพระบรมพรยาตำราจราชานภาพ

ผนังด้านเหนือ

ที่ผนังด้านนี้ติดประกาศนียบัตร ต่าง ประเทศ
ทั้งในทวีปยุโรปและอเมริกา ตลอดจนทางทวีปเอเชีย
ซึ่งองค์การและสมาคมต่างๆ ถวายสมเด็จพระบรม

การรราชานภาพ เพื่อให้ทรงเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์
ประจำในสำนักราชบัณฑิตยสถานนั้น ๆ ทั้งราย
ละเอียดที่จะกล่าวต่อไป คือ

หมู่ที่ ๑

ก. ประกาศ นียบัตร ของ สยามคม อากาเทเม
หลวงสำหรับศิลปศาสตร์ เมืองตุริน ประเทศอิตาลี

ข. ประกาศนียบัตร อากาเทเม ดีแบลอาร์ต
เมืองตุริน ประเทศอิตาลี

ค. ประกาศนียบัตร ของรอนแยล อาเซียติก
โซไซเอตี้ แห่งเบงกอล มีสำนักงานอยู่ที่เมืองเบงกอล
ประเทศอินเดีย

ง. ประกาศนียบัตร ของสำนักฝรั่งเศส แห่ง
ปลายบูรพทิศ มีสำนักงานอยู่ที่เมืองชานอย ประเทศ
อินโดจีนฝรั่งเศส

จ. ประกาศนียบัตร สยามคมพหุศาสตร์เมือง
พนมเปญ ประเทศเขมร

ด. ประกาศนียบัตร ของสมาคมภูมิศาสตร์
แห่งชาติ ซึ่งมีสำนักงานอยู่ที่กรุงวอชิงตัน ประเทศ
สหรัฐอเมริกา

หมู่ที่ ๒

ก. ประกาศนียบัตร ของเคิร์นอินสติทิวต์ ซึ่ง
เป็นสมาคมมหาวิทยาลัย ตั้งอยู่ ณ เมืองเลเดน
ประเทศเนเธอร์แลนด์

ข. ประกาศนียบัตร ของสมาคมหลวง สำหรับ
ศิลปศาสตร์และวรรณคดี ณ เมืองฮัตตาเวีย ประเทศ
ชวา

ค. ประกาศนียบัตร ของไซไซเอติอาเซียมติก
ซึ่งมีสำนักงานอยู่ ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส

ง. ประกาศนียบัตรของสมาคมรอยแอสบียออกรา
ฟิคไซไซเอติ ซึ่งมีสำนักงานอยู่ ณ กรุงลอนดอน
ประเทศอังกฤษ

จ. ประกาศนียบัตรของสมาคมรอยแอสบียอินเดียน
ไซไซเอติ ซึ่งมีสำนักงานอยู่ ณ กรุงลอนดอน
ประเทศอังกฤษ

ณ. ประกาศนียบัตร ของสมาคมรอยแบลธอาเซี่ย
 ดิกโซไซเซติ ซึ่งมีสำนักงานอยู่ ณ กรุงลอนดอน
 ประเทศอังกฤษ

ผนังด้านตะวันออก

ที่ผนัง ด้านตะวันออก นี้คือรูป พระเจ้าแผ่นดิน
 และเจ้านายต่าง ๆ ในทวีปยุโรป แทมทุกประเทศ
 แต่ละรูปล้วนมีลายพระราชหัตถ์ และลายพระหัตถ์
 ของพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านายต่าง ๆ ส่งมาประทาน
 และถวายสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ทั้งสน
 รูปต่าง ๆ เหล่านี้ติดเรียงไว้เป็นหมู่ ๆ ตามลำดับจาก
 ทิศเหนือไปทิศใต้ดังต่อไปนี้

หมู่ที่ ๑

ก. พระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ ๗

พระเจ้าแผ่นดิน

ประเทศอังกฤษ

ข. พระเจ้ายอร์ชที่ ๕

พระเจ้าแผ่นดิน

ประเทศอังกฤษ

ค. พระราชินีแม่ พระราชินีประเทศอังกฤษ

จ. พระราชินีอาเล็กซานดรา พระราชินี

ประเทศอังกฤษ

หมู่ที่ ๒

ก. เจ้าชายกุสตาฟ มกุฎราชกุมาร ประเทศ
สวีเดน

ข. เจ้าหญิงหลุยส์ พระชายาเจ้าชายกุสตาฟ

ค. เจ้าหญิงอินกริด พระธิดาเจ้าชายกุสตาฟ

ง. เจ้าชายแอกลเซส แห่งประเทศเดนมาร์ก

จ. พระเจ้าคริสเตียนที่ ๙ พระเจ้าแผ่นดิน

ประเทศเดนมาร์ก

ฉ. พระราชินีอาเล็กซานเดรีย พระมเหสีของ
พระเจ้าคริสเตียนที่ ๙

ช. เจ้าชายเฟรเดอริก มกุฎราชกุมาร
ประเทศเดนมาร์ก

ซ. เจ้าชายกุนด์พระอนุชาเจ้าชายเฟรเดอริก

ญ. เจ้าหญิงมากาเรตตา พระชายาเจ้าชาย
มอกเซล

หมู่ที่ ๓

ก. พระเจ้าแผ่นดินประเทศอิตาลี

ข. เจ้าหญิงแมรี โจเซ มกุฎราชกุมารี แห่ง
ประเทศอิตาลี

ค. เจ้าชายอัมแบร์ตุม มกุฎราชกุมารแห่ง
ประเทศอิตาลี

ง. พระราชินีมากาเรตตา พระมเหสีพระเจ้า
แผ่นดินประเทศอิตาลี

หมู่ที่ ๔

ก. พระราชินีวิลเฮมีนา พระราชินีแห่ง
ประเทศฮอลแลนด์

ข. พระราชินีเอมมา พระราชมารดาของ
พระราชินีวิลเฮมีนา

ค. เจ้าชายเฮนรี พระราชสวามีของพระ
ราชินีวิลเฮมีนา

ร. เจ้าหญิงยูเลียนนา มกุฎราชกุมารี แห่ง
ประเทศซอแลนด์

ห้องเล็ก

ในห้องเล็กจัดหนังสือต่าง ๆ ทั้งภาษาไทย
อังกฤษ และ ภาษาฝรั่งเศส เรียงตามลำดับตั้งต่อไปน
ตู้ใหญ่ทางผนังด้านตะวันออก มีหนังสือ
กฎหมาย ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลป เรื่องเที่ยว
และนำเที่ยวภาษาอังกฤษ และพจนานุกรมต่าง ๆ

หนังสือที่เกี่ยวกับโบราณคดีและศิลป มีหนังสือ
ชุดอาร์ตอาเซียมติกา ซึ่งเป็นหนังสือที่ช่วยศิลป
ของชาวอาเซียม พิมพ์ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส
กับหนังสือแมมมัวอาคิโอะโลยีก ว่าด้วยโบราณคดี
ของอินโดจีนฝรั่งเศส ซึ่งจัดทำโดยสำนักฝรั่งเศส
แห่งปลายบรมพิศ นับว่าเป็นหนังสือที่มีค่าอย่างยิ่ง

ตู้ใหญ่ทางผนังด้านใต้ มีหนังสือสังคมวิทยา
และประวัติศาสตร์ประเทศอังกฤษ

ผู้ใหญ่ทางมณฑลบ้านตะวันตก มีหนังสือเรื่อง
อ่านเล่น และ ละครภาษาอังกฤษ ละครไทย และการ
เล่น และ เรื่องเที่ยวต่าง ๆ ภาษาไทย

ผู้เลขาธิบดี เกษหนังสือลายพระหัตถ์สมเด็จพระ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงบันทึกประจำวัน
ในคราวเสด็จประพาสยุโรปเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ และ
ยังมีบันทึกประจำวันในเวลาเสด็จตรวจราชการ
หัวเมืองต่าง ๆ ค้นพบหนังสือที่ทรงนิพนธ์มณฑล
เคยพิมพ์เป็นเล่มแล้วและที่ยังไม่เคยพิมพ์ หนังสือ
พิมพ์ดีด เรื่องและรูปเบ็ดเตล็ดออกมาก

ที่หลังตู้มีรูปถ่ายของบุคคลสำคัญของประเทศ
ต่าง ๆ ถวายสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ
เรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

แถวหน้า

ก. เจ้าชายเฟรเดอริก มกุฎราชกุมารแห่ง
ประเทศเดนมาร์ก อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงอินกริด

แห่งประเทศไทย (พระราชาและพระราชินีแห่ง
ประเทศเคนมาร์ในปัจจุบัน)

ข. ประธานาธิบดีคูปแมกซ์ แห่งประเทศ
ฝรั่งเศส

ค. เจ้าชายยอช แห่งประเทศกรีซ

ง. ยังไม่ทราบชื่อ

จ. นิสเตอร์ยอช แพตเตอร์ชัน พระอาจารย์
ภาษาอังกฤษของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ

ช. เจ้าชายกุสตาฟ พระอนุชาพระเจ้าคริส
เตียน แห่งประเทศเคนมาร์

ซ. ลอร์ดเกรย์ แห่งประเทศอังกฤษ

แถวกลาง

ก. พระราชาและพระราชินี แห่งประเทศ
เบลเยียม

ข. ซินญอมูลโซลินี ผู้เผด็จการประเทศอิตาลี

ค. รูปหมูนกเรียนกับครุแพตเตอร์ชัน

๑. ครุแพตเตอร์ชัน

๒. สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนเรศวรราช

๓. สมเด็จพระเจ้า ฟ้ากรม พระยา ภาณุ พันธ
วงศ์วรเดช

๔. สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ

๕. พระองค์เจ้ากาพย์กนกรัตน์

ง. จอมพล ฟอนซินเคนเบิร์ก ประธานาธิบดี
ประเทศเยอรมัน

จ. ค็อกเตอร์ฟรานซิส บี. แฮชเบิร์ (พระยา
กัลยาณไมตรี)

แถวหลัง

ก. สุลต่านเมืองโซโล ประเทศชวา กับพระ
ชายาและธิดา

ข. รูปหมู่ถ่ายที่นครวัด ประเทศเขมร

๑. นางสาวชชาน กาเปเลซ

๒. สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ

๓. ไพรเฟสเซอร์มาแซล

๔. ไพรเฟสเซอร์เซเคส์

ทางมูมณังกานเหนือ จัคนังสอถวนพนช
และสฎาษิตต่าง ๆ ภาษาไทย หนัังสอเหล่านมลาย
พระ หักถของ สม่เต้จ กรม พระยาตำรง ราชานภาพ
ทรงเขียนไว้หลายเล่ม เช่น ทรงชำระกลอนของ
สุนทรภู่จากหนัังสอเล่มละสลึง ชงพิมพ์ที่โรงพิมพ์
พานิชคณผล เมื่อ ร.ศ. ๑๓๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕) และ
ทรงแก้ถ้อยคำในเรื่องกากคำกลอนเป็นต้น

ที่ผนังทางทิศเหนือ ตีครูปเจ้านายในราชวงศ์
เยอรมัน คือ

ก. ตึกโยฮัน แห่งบรันสวิก

ข. กัสเซิลอาลิซาเบท แห่งบรันสวิก

ที่ผนังด้านตะวันออก ตีครูปต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

หมู่ที่ ๑

ก. ไกอเซอร์ินหลุยซ์ แห่งประเทศเยอรมัน

ข. ไกอเซอร์วิลเฮมที่ ๒ แห่งประเทศเยอรมัน

ค. เจ้าชายแอลเบิร์ต พระโอรสองค์ที่ ๓ ของ

ไกเซอร์วิลเฮมที่ ๒

ง. เจ้าชายเฮนรี พระอนุชาของไกเซอร์วิลเฮล์ม

พ ๒

หมู่ที่ ๒

ก. ประธานาธิบดีคานันท์ แห่งประเทศฝรั่งเศส

ข. ประธานาธิบดีแมกซ์ แห่งประเทศฝรั่งเศส
ที่พนักงานไต ตีกรุปที่ปรึกษาาราชการแผ่นดิน

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๖๙ มีรายชื่อดังต่อไปนี้

ก. เจ้าพระยาอภัยราชา (โรลันด์ แยกเคอ-
มิน) ชาวเบลเยียม

ข. มิสเตอร์สโตเบล ชาวอเมริกัน

ค. พระยาภักดีนิคมไตร (เวสเทนการ์ด)

ชาวอเมริกัน

ง. พระยาภักดีนิคมไตร (ฟรานซิส บี. แซयर)

ชาวอเมริกัน

ที่พนักงานไต ตีกรุปต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

หมู่ที่ ๑

ก. พระเจ้าคริสตัสต์ พระเจ้าแผ่นดินเขมร

ข. พระเจ้ามณฑิวงศ์ พระเจ้าแผ่นดินเขมร

ค. พระเจ้าแผ่นดินประเทศอียิปต์ (ยังไม่ทราบ
พระนาม)

ง. ลอร์ดบาเทิลเพาเวลล์ ผู้คิดตั้งลูกเสือ

อังกฤษ

หน้าที่ ๒

ก. คัสเซิลเฮาส์เตอร์ แห่งเนเบิล ประเทศ
อิตาลี

ข. พระเจ้ายอร์ชที่ ๑ พระเจ้าแผ่นดินกรีซ
และพระมเหสี

ระเบียบการกรมศิลปากร

เรื่องการพิทักษ์รักษาและการค้นคว้าใน

“ หอสมุดตำราพระราชานุญาต ”

เนื่องจากหม่อมเจ้าพนพิศมัย ดิศกุล ทายาท
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำรา—
ราชานุญาต มอบสมุดหนังสือและเอกสารต่าง ๆ
อันเป็นสมบัติส่วนพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์
เธอ กรมพระยาตำราพระราชานุญาต ให้แก่ชาติ รัฐบาล
จึงจัดตั้งเป็นหอสมุดโดยเอกเทศขึ้นในกรมศิลปากร
เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสดำเนินการศึกษาและค้นคว้าหาความรู้
ต่อไป และขนานนามว่า “ หอสมุดตำราพระราชานุญาต ”
เพื่อเฉลิม พระเกียรติ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
พระองค์นั้น

ด้วยเหตุที่หอสมุดตำราพระราชานุญาต มีสมุด
หนังสือและเอกสารที่สำคัญอันเป็นของหายาก และ
เป็นสมบัติอันค่าอยู่มาก สมควรจะมีการพิทักษ์รักษา

เป็นพิเศษมิให้ยื่นอันตรายคุณภัยไป กรมศิลปากร
จึงวางระเบียบการพิทักษ์รักษา และการค้นคว้าในหอ
สมุดตำรงราชานภาพไว้ดังต่อไปนี้

การพิทักษ์รักษา

๑. ให้มีกรรมการสำหรับพิทักษ์รักษาหอสมุด
ตำรงราชานภาพคณะหนึ่ง ประกอบด้วยบุคคลใน
ตระกูลตีกุล ๒ ท่าน และข้าราชการกรมศิลปากร
๓ นายเป็นกรรมการ ซึ่งจะได้นำคำสั่งกรมแต่งตั้งขึ้น

๒. กรรมการคณะนี้มีหน้าที่พิทักษ์รักษาหอ
สมุดและ สมบัติทั้งสิน ซึ่งคณะกรรมการในพระพินัย
กรรม ๕ พระองค์ได้พร้อมกันยกให้แก่หอสมุดแห่งนี้
และมีหน้าที่พิจารณาการใช้รายเงินทุน ของหอสมุด
แห่งนี้ด้วย เพื่อกำหนดให้กรรมการแต่ละคนมีอำนาจ
ที่จะ ตรวจตรา กิจ การในหอสมุด และ ยัญ ใช้จ่ายเงินได้
ทุกเมื่อ

๓. กรรมการมีอำนาจว่ากล่าวตักเตือนเจ้า

หน้าที่ซึ่งประจำอยู่ในหอสมุดแห่งนี้ได้ ในกรณี
 กรรมการเห็นว่าพฤติการณ์ของเจ้าหน้าที่อาจนำมาซึ่ง
 ความเสื่อมเสียหรือเป็นอันตรายแก่เกียรติหรือสมบัติ
 ในหอสมุด แต่ถ้าเป็นเรื่องเสียหายมาก ให้กรรมการ
 แจ้งต่ออธิบดีกรมศิลปากร เพื่อดำเนินการทาง
 ระเบียบวินัยต่อไป

๔. กรรมการมีหน้าที่แนะนำให้ กรมศิลปากร
 วาง ระเบียบ หรือ ปฏิบัติการ อย่างไร เพื่อ ขำรง
 และเชิดชูให้หอสมุดนี้มีความเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป

๕. การประชุมของคณะกรรมการ ให้เป็นไป
 โดยอัยาศัย สดแต่กรรมการจะเห็นสมควร กัน
 หมายประชุมกัน

การค้นวิชาในหอสมุดดำรงราชานุภาพ

๖. ประชาชนทั่วไปมีสิทธิเข้าไปทำการค้น
 วิชาในหอสมุดแห่งนี้ได้ แต่ต้องอยู่ในระเบียบต่อไปนี้

๗. ผู้ที่จะเข้าไป ทำการ ค้น วิชาใน หอสมุด

ตำรวราชานภาพ จะต้องขอยัตร์ทำการค้นวิชา
จากเจ้าหน้าทก่อน แล่นำไปยื่นต่อเจ้าหน้าทเฝ้า
ประตุ จึงเข้าไปได้

๘. ผู้ทำการค้นวิชา ต้องการตรวจหรือตรวจ
สอบหนังสือเรื่องใด ให้แจ้งแก่เจ้าหน้าทเพื่อเจ้า
หน้าทจะได้หยิบให้ ถ้าจำเป็นเจ้าหน้าทอาจนัดให้
มาตรวจหรือ ตรวจ สอบ หนังสือที่ของ การในวันอื่นตาม
สมควรแก่เวลาได้ ห้ามมิให้ไปหยิบค้นเองโดย
ลำพัง

๙. ผู้ทำการค้นวิชาต้องนั่งอ่านในที่ ๆ เจ้า
หน้าทจัดให้ในหอสมุดเท่านั้น จะนำออกไปจากห้อง
ทักไว้ให้สำหรับอ่านหนังสือไม่ได้

๑๐. ผู้ที่เข้าไปในหอสมุดตำรวราชานภาพต้อง
รักษากิริยามารยาทให้เรียบร้อย ห้ามมิให้พูดคุย
หรือส่งเสียงขอฉาวจนเป็น ทรบกวน รัตคาญแก่ผู้อื่น
ในหอสมุด ผู้ที่มารยาทไม่เรียบร้อยหรือส่งเสียง

รบกวนผู้อื่น เจ้าหน้าที่ย่อมอำนาจเชิญให้ออกไปจาก
หอสมุดได้

๑๑. ห้ามมิให้ผู้ใดนำหนังสือในหอสมุด
ตำรวราชานภาพออกไปจากหอสมุดเป็นอันขาด เพื่อ
การนําดำเนินการให้สงสัยว่า ผู้เข้าไปในหอสมุด
นี้จะนำหนังสือออกไป เจ้าหน้าที่ย่อมอำนาจ
ขอตรวจค้นได้

๑๒. ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่อนุญาตให้ผู้ใดนำ
หนังสือในหอสมุดตำรวราชานภาพออกไปนอกหอ
สมุดเป็นอันขาด หากเจ้าหน้าที่ผู้ใดฝ่าฝืน จะถือว่า
ผิดวินัยร้ายแรง

๑๓. ตามปรกติ การนำหนังสือใด ๆ ในหอ
สมุด ตำรวราชานภาพ ออกไป นอกหอสมุดพึงถือว่า
เป็นการห้ามเด็ดขาด แต่ถ้ามีความจำเป็น เช่น
ทางราช การ ขอยืมหรือ มีกิจธุระ อย่างอื่น ซึ่ง คณะ
กรรมการ พิทักษ์ รักษาหอสมุด เห็น ว่าควรให้ ยืม
ขยืมก็กรรมคิลยากร อาจพิจารณาอนุญาตให้ยืมไปได้

คำอนุญาตของอธิบดีให้ทำเป็นลายลักษณ์อักษร และ
ให้ระบุกำหนดวันส่งคืนไว้ในใบอนุญาตด้วย ใบ
อนุญาต ทักล่าวนี้ ให้เจ้าหน้าที่ประจำหอ สมุดตำรา
ราชานภาพรึกษาไว้ เมื่อถึง กำหนดเวลาส่งคืน
ผู้ยืมยังไม่ส่งคืน เจ้าหน้าที่หอสมุดจะต้องดำเนินการ
เร่งรัดให้คืนหนังสือคืนมาโดยด่วน

๑๕. ในกองวรรณคดีเป็นเจ้าหน้าที่ ประจำหอ
สมุดตำราราชานภาพ และให้มีอำนาจออกกฎ
ข้อบังคับอันเป็น ส่วนปลีกย่อยโดยไม่ขัดต่อ ระเบียบ
การนี้ได้ ในเมื่อได้รับอนุมัติจากกรมศิลปากรแล้ว
ให้ใช้ ระเบียบนี้ ตั้งแต่วันที่ ๒๑ มิถุนายน

๒๔๙๐

ระเบียบให้ไว้ ณ วันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๙๐

(ลงนาม) อนุমানราชชน

อธิบดี

ระเบียบการกรมศิลปากร

เรื่อง การพิทักษ์รักษาและการค้นคว้าใน

“ หอสมุดตำรงราชานุภาพ ”

ฉบับที่ ๒

ด้วยเห็นเป็นการสมควรที่จะ เปิดให้ประชาชน
ได้มีโอกาสเข้า ชมหอสมุดตำรงราชานุภาพ ซึ่งไม่
เกี่ยวกับการเข้าค้นคว้าด้วยอีกส่วนหนึ่ง จึงให้วาง
ระเบียบการพิทักษ์รักษา และการค้นคว้าในหอสมุด
ตำรงราชานุภาพเพิ่มเติมไว้ดังต่อไปนี้

ให้กองวรรณคดีกำหนดวันใดวันหนึ่งในสัปดาห์
เป็นวันสำหรับประชาชน แล้วเปิดให้ประชาชนทั่วไป
เข้าชมในวันนั้นได้ โดยไม่ต้องมีบัตรทำการค้นคว้า
เพื่อการนี้ให้กองวรรณคดีวางระเบียบต่าง ๆ เช่น
กำหนดจำนวนคนที่เข้าชมในครั้งหนึ่ง และอื่น ๆ
ตามที่เห็นสมควร ระเบียบนั้นเมื่อได้ขออนุมัติจาก
กรมศิลปากรแล้วให้ใช้บังคับได้

๕๐

ให้ใช้ระเบียบนี้ตั้งแต่วันที่ ๒๑ มิถุนายน

๒๔๙๐

ระเบียบนี้ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๔๙๐

- (ลงนาม) อุนมานราชชน

อธิบดี

ประกาศ

หอสมุดข้าราชการภาพจะเปิดโอกาสให้ผู้
ประสงค์จะค้นคว้าหาความรู้ ในวิชาต่าง ๆ เข้าอ่าน
หนังสือในหอสมุดฯ ได้ทุกวัน ตั้งแต่เวลา ๘.๐๐ น.
ถึง ๑๖.๐๐ น. เว้นวันเสาร์ตอนบ่าย วันจันทร์ และ
วันหยุดราชการ ผู้ที่ต้องการจะอ่านหนังสือโปรด
แสดงความจำนงขออนุญาตและขอประเภทหนังสือ
ที่ท่านต้องการจะค้นคว้าต่อเจ้าหน้าที่ เมื่อเจ้าหน้าที่
เห็นสมควรอนุญาตก็จะใ้มีบัตรให้ท่านกรอกนาม
ประเภท และเลขที่ ของหนังสือที่ท่านต้องการอ่าน
(ที่ได้จากบัญชีหนังสือที่เจ้าหน้าที่) และนำบัตรนั้น
ยื่นต่อเจ้าหน้าที่ต่อไป

เมื่อเจ้าหน้าที่ได้รับบัตรไว้แล้วจะได้ นำไปนั่ง
ยืม ๆ จักไว้ให้และนำหนังสือที่ต้องการมาให้ ผู้อ่าน
จะไปค้นหาเอาเองตามหนังสือไม่ได้ ผู้อ่านจะต้อง
ไม่ทำเสียงออกกึกเป็นทรมกวนแก่ผู้อื่น และจะนำ
หนังสือออกจากหอสมุดไม่ได้เป็นอันขาด

ก่อนที่จะอ่านจะออกจากหอสมุดนี้ไป จะต้อง
นำหนังสือมาส่งคืนให้เจ้าหน้าที่ตรวจและเซ็นนาม
รับคืนไว้เป็นหลักฐานเสียก่อนจึงจะออกไปได้.

ประกาศ ณ วันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๐

(ลงนาม) ต. อมาตยกุล

หัวหน้ากองวรรณคดี